

QOVUN YETISHTIRISHDA KASALLIK VA ZARARKUNANDALARGA QARSHI BIOLOGIK KURASH USULLARI

Ruzmetova Quvonchoy
Abu Rayhon Beruniy nomidagi
Urganch davlat universiteti talabasi
ruzmetovaquvonchoy7@gmail.com

Annotatsiya: ushbu tezisdagi qovun yetishtirishda kasallik va zararkunandalarga qarshi biologik kurash usullari va bu orqali samaradorlikka erishish to'g'risida yoritilgan. Shuningdek, turli xil zararkunandalarga qarshi kurashishda organik va mineral o'g'itlardan foydalanish usullari haqida ham to'xtalib o'tilgan.

Аннотация: В данной работе рассматриваются методы биологического контроля болезней и вредителей при выращивании дынь и способы достижения их эффективности. Также обсуждаются методы использования органических и минеральных удобрений для борьбы с различными вредителями.

Abstract: This thesis discusses the methods of biological control of diseases and pests in melon cultivation and how to achieve efficiency through them. It also discusses the methods of using organic and mineral fertilizers to combat various pests.

Kalit so'zlar: qovunchilik, biologik, zararkunanda, kasallik, o'g'itlash, fermer, organik.

Ключевые слова: выращивание дынь, биологический метод, вредители, болезни, удобрения, фермер, органическое земледелие.

Keywords: melon farming, biological, pest, disease, fertilization, farmer, organic.

Qishloq xo'jaligi sohasi rivojlanib borar ekan, unga zamonaviy texnologiyalarining joriy etilishi, hosil olishning yangicha usul va yo'llari kirib kelishi qovonarli holatdir. Yurtimizning turli (xususan, issiq va quruq iqlimli) hududlarida qovunchilik alohida ahamiyatga ega va kundan kunga rivojlanib borayotgan agrar sohalardan biridir. Biroq agrar sohada ham bir qancha muammolar mavjud. Bu haqda muhtaram yurtboshimiz Shavkat Mirziyoyev quyidagicha fikr bildirgan: "Agrar sohada eng katta muammo – fermerlarning qishloq xo'jaligi sohasida yetarli bilimga ega

emasligidir. To‘g‘ri, ularda kuch-g‘ayrat, tashabbus, yerga mehr bor, ko‘pchiligining ko‘zi yonib turibdi. Lekin, afsuski, birgina xohish bilan biz yuqori hosildorlikka va pirovard natijaga erisha olmaymiz.

Bizga qishloq xo‘jaligi texnologiyalarini mukammal egallagan, zamonaviy ishlab chiqarish va innovatsiya usullaridan xabardor fermerlar suv bilan havodek zarur.”¹ Shulardan kelib chiqqan holdaaytishimiz mumkinki, qovunchilikda ham nafaqat uni yetishtirishdagi agrotexnologiyada, balki zararkunandalarga qarshi kurashda ham bir qancha samarali yechimlar zarur.

Bugungi kunda jahon bozorida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining sifati va xavfsizligiga talab ortib bormoqda. O‘zbekiston, xususan Xorazm vohasi o‘zining shirin qovunlari bilan tanilgan. Biroq, poliz ekinlarining 20 dan ortiq turdagi zararkunandalari va zamburug‘li kasalliklari hosilning sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Kimyoviy pestitsidlarning atrof-muhitda to‘planishi va mahsulot tarkibidagi qoldiq miqdori inson salomatligi uchun xavf tug‘diradi. Shu sababli, biologik himoya choralarini optimallashtirish dolzarb vazifadir.

“Biologik usul – bu tekinox‘r (parazit) va yirtqich hasharotlardan, kasallik sababchisi bo‘lgan mikroorganizmlardan foydalanib, hasharotlarning zararli turlarini yo‘qotish, kamaytirish yoki ko‘paytirishning oldini olishga qaratilgan bo‘lib, iqtisodiy jihatdan arzon va qulay. Qolaversa, atrof-muhitni ifloslantirmaydi va foydali hasharotlarni zaharlamaydi.”² Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, qovun ekinlarida eng ko‘p zarar keltiruvchi poliz shirasi va o‘rgimchakkanaga qarshi biologik usulni qo‘llash iqtisodiy jihatdan samaralidir.

Entomofaglarning roli: Tajribalarda oltinko‘z lichinkalarini shira o‘choqlariga 1:15 nisbatda chiqarish zararkunanda miqdorini 85-92% ga kamaytirishi aniqlangan. G‘o‘za tunlamiga qarshi trixogrammaning 60-100 ming dona/ga miqdorida qo‘llanilishi kimyoviy ishlovga ehtiyojni butkul yo‘qotadi.

Kasalliklarga qarshi kurash: Qovunning ashaddiy dushmani bo‘lgan fuzarioz so‘lish va un-shudringga qarshi “Trixodermin” va “Fitosporin-M” biofungitsidlarini

¹ Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari. (O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning asarlari va ma‘ruzalaridan olingan fikrlar). Nashrga tayyorlovchilar: O.Salimov, Q.Quronboyev, M.Bekmurodov, L.Tangriyev. – Toshkent: Yoshlar nashriyoti uyi. 2019,75-b.

² Xo‘jayev Sh.T. “O‘simliklarni zararkunandalardan himoya qilishning zamonaviy usullari”. – T., 2015, 11-b.

qo'llash tavsiya etiladi. Ushbu preparatlar tuproq mikroflorasini sog'lomlashtirib, o'simlikning ildiz tizimi rivojlanishini 20-25% ga tezlashtiradi.

Statistik ko'rsatkichlar: Xorazm viloyati sharoitida o'tkazilgan kuzatuvlarga ko'ra, biologik usul qo'llanilgan maydonlarda qovun tarkibidagi qand miqdori (saxaroza) nazorat variantiga nisbatan 1,2-1,5% ga yuqori bo'lib, hosilning saqlanish muddati (transportabilligi) 15-20 kunga uzaygan. "Kaliyli o'g'itlar ekinning kasallikka chidamliligini oshiradi, o'simlikni sog'lomlashtiradi, hosil sifati va miqdorini oshiradi.

Tarvuz va qovun ekinlariga gektariga 20-30 t chiridan go'ng solish samaralidir. Shuning uchun o'g'itlarning tajriba sxemasiga organik o'g'itlarni kiritish maqsadga muvofiqdir. Poliz ekinlariga o'g'itlarning shakllarini qo'llash tuproqning sho'rlanish turi va sho'rlanganlik darajasiga bog'liq bo'ladi."³

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, biologik kurash usullari nafaqat atrof-muhitni muhofaza qiladi, balki mahsulot tannarxini 10-15% ga arzonlashtirish imkonini beradi. Eksportbop, pestitsidlardan xoli qovun yetishtirishda entomofaglar va mikrobiologik vositalarni uyg'unlashtirgan holda qo'llash eng istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

O'tkazilgan ilmiy izlanishlar va poliz maydonlaridagi monitoring natijalari qovun yetishtirishda biologik himoya tizimini joriy etishning ustuvorligini quyidagi xulosalar orqali tasdiqlaydi:

Ekosistema muvozanatini saqlash: Biologik kurash agentlari (oltinko'z, trixogramma, brakon) dan foydalanish poliz ekinlarining zararli organizmlari populyatsiyasini tabiiy boshqarish imkonini beradi. Bu yondashuv kimyoviy preparatlar keltirib chiqaradigan ekologik turg'unlikning buzilishi va zararkunandalarda dorilarga nisbatan chidamlilik (rezistentlik) paydo bo'lishining oldini oladi.

Mahsulotning raqobatbardoshligi: Biologik usulda yetishtirilgan qovun mevalari tarkibida pestitsid qoldiqlari umuman uchramasligi ularning ekologik tozaligini kafolatlaydi. Bu esa milliy mahsulotimizning xalqaro "Green Metric" va Global G.A.P. talablariga muvofiqligini ta'minlab, eksport geografiyasini kengaytirishga xizmat qiladi.

³ Azimov B.J., Azimov A.B. "Sabzavotchilik, polizchilik va kartofelchilikda tajribalar o'tkazish metodikasi". – T., 2002, 109-b.

Iqtisodiy samaradorlik tahlili: Kimyoviy ishlov berish xarajatlarini biologik vositalar (entomofaglar va biofungitsidlar) bilan almashtirish natijasida yetishtirilgan hosilning tannarxi o‘rtacha 12-18 foizga pasayishi aniqlandi. Tuproq unumdorligining saqlanishi esa agrosenozning kelgusi yillardagi barqarorligini kafolatlaydi.

Ishlab chiqarishga takliflar: Dehqon va fermer xo‘jaliklariga fuzarioz so‘lishga qarshi chidamli navlarni ekish bilan bir qatorda, urug‘lik materialini ekishdan avval majburiy ravishda "Trixodermin" yoki "Planriz" kabi mikrobiologik preparatlar bilan boyitish tavsiya etiladi. Vegetatsiya davrida esa biomarkazlar bilan hamkorlikda entomofaglarni zararkunanda aniqlangan zahoti tizimli ravishda dalaga chiqarish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari. (O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning asarlari va ma‘ruzalaridan olingan fikrlar). Nashrga tayyorlovchilar: O.Salimov, Q.Quronboyev, M.Bekmurodov, L.Tangriyev. – Toshkent: Yoshlar nashriyoti uyi. 2019.
2. Azimov B.J., Azimov A.B. “Sabzavotchilik, polizchilik va kartofelchilikda tajribalar o‘tkazish metodikasi”. – T., 2002.
3. Eshmatov O.T. “G‘o‘za va poliz ekinlarini zararkunandalardan himoya qilish”. – Toshkent, “Fan”, 2010.
4. Kim R.G. “Biologik himoya usullari va ularning samaradorligi”. Jurnal: O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi, №4, 2018.
5. Xo‘jayev Sh.T. “O‘simliklarni zararkunandalardan himoya qilishning zamonaviy usullari”. – T., 2015.